

Mitch Albom

MIJN DINSDAGEN MET MORRIE

*Een oude man, een jonge man
en de lessen van het leven*

Vertaald door Irma van Dam

Ambo | Amsterdam

INHOUD

Voorwoord	7
De studie	9
De syllabus	12
De student	19
De audiovisuele middelen	23
De oriëntatie	28
De collegezaal	33
De presentielijst	40
De eerste dinsdag	46
<i>We praten over de wereld</i>	
De tweede dinsdag	51
<i>We praten over zelfmedelijden</i>	
De derde dinsdag	57
<i>We praten over spijt</i>	
De audiovisuele middelen, deel twee	63
De professor	66
De vierde dinsdag	72
<i>We praten over de dood</i>	
De vijfde dinsdag	79
<i>We praten over familie</i>	

De zesde dinsdag	86
<i>We praten over emoties</i>	
De professor, deel twee	93
De zevende dinsdag	98
<i>We praten over de angst om ouder te worden</i>	
De achtste dinsdag	104
<i>We praten over geld</i>	
De negende dinsdag	110
<i>We praten over de liefde die voortduurt</i>	
De tiende dinsdag	119
<i>We praten over het huwelijk</i>	
De elfde dinsdag	126
<i>We praten over onze cultuur</i>	
De audiovisuele middelen, deel drie	132
De twaalfde dinsdag	135
<i>We praten over vergiffenis</i>	
De dertiende dinsdag	141
<i>We praten over de volmaakte dag</i>	
De veertiende dinsdag	148
<i>We nemen afscheid</i>	
Afstuderen	153
Besluit	156
Dankbetuiging	159
Nawoord	161

VOORWOORD

Nu het al bijna vijftien jaar geleden is dat dit boek voor het eerst in Nederland werd uitgegeven, vraag ik me vaak af wat Morrie ervan zou hebben gevonden. Hij was overleden voordat er ook maar één woord in druk was verschenen. Hij lag al op sterven toen ik eindelijk iemand had gevonden die het boek wilde uitgeven. Ten tijde van mijn ontmoetingen met hem reisde ik geregeld naar New York om uit te zoeken of er belangstelling zou zijn voor het verhaal van een oude man in het aangezicht van de dood en een jonge man, die samen wekelijks gesprekken voerden. Ik stuitte op opmerkelijk veel weerstand. ‘Geen belangstelling,’ zei de ene uitgever. ‘Te deprimerend,’ zei een andere. ‘Hoe kom je erbij zo’n boek te schrijven?’ vroeg een andere. ‘Je bent sportverslaggever. Je weet niet eens wat een biografie is.’

Het leek er toen op dat dit boek nooit zou verschijnen, maar toch wordt Morries verhaal nu over de hele wereld gelezen; het is in ruim veertig talen vertaald, het is verkrijgbaar in ruim vijftig landen en wordt onderwezen aan buitenlandse universiteiten waarvan we allebei niet eens de naam zouden kunnen uitspreken. Nederland was, na Amerika, een van de eerste landen waar het boek verscheen. Ik herinner me nog dat ik dat nieuws hoofdschuddend en glimlachend aanhoorde.

Ik hoop dat Morrie, waar hij dan ook mag zijn, er blij mee is. Ik denk het wel. Hij had nooit de ambitie om de wereld te veroveren – hij gaf de voorkeur aan kleine groepen studenten, zo’n tien op zijn hoogst; volle collegezalen waren niets voor hem. Hij stond huiverig

tegenover reclame-uitingen en marketingmethodes die mensen aanspoorden meer te verdienen, meer te nemen, meer te hebben, meer te willen. ‘Als je het niet met die cultuur eens bent, trap er dan ook niet in,’ was zijn devies. Dus ik denk dat hij blij is dat hij, met dit bescheiden boek, de mensen een alternatief heeft geboden.

Vaak wordt me gevraagd hoe het komt dat *Mijn dinsdagen met Morrie* zo’n groot lezerspubliek heeft gevonden. Ik antwoord dan dat ik geloof dat het niets met mijn schrijven te maken heeft, maar dat bijna iedereen zich kan vinden in een van de twee hoofdpersonen van het boek. Slechts enkelen van ons lijken op Morrie. Geconfronteerd met hun eigen sterfelijkheid geven ze ons hun zuurverdiende lessen door, terwijl ze de broosheid van het leven kalmpjes vanuit hun rolstoel of ziekenhuisbed aanvaarden.

De meesten zijn als ik. Bij het najagen van ambities vergeten we stil te staan bij het leven, maar we vragen ons intussen wel af waarom we ons zo leeg voelen. En haast allemaal hebben we ook zo’n docent gehad door wie we nog eens uitgenodigd zouden willen worden om tegenover hem plaats te nemen en opnieuw zijn wijsheden te horen – alleen zouden we nu als volwassenen naar hem luisteren en zijn wijsheden niet meer toepassen op boeken of tentamens, maar op het leven zelf.

Mij is dat grote geschenk, de hereniging met een mentor, ten deel gevallen. Ik heb ontdekt dat het in deze wereld in wezen draait om doceren en leren. We vallen allemaal in een van beide categorieën. Toen en nu was Morrie Schwartz – beminnelijk, wijs, grappig en zichzelf accepterend zoals hij was – de man tegenover wie ik het liefst zat, de man die me eraan herinnerde dat er een betere versie van mezelf in mij verscholen zat.

‘De dood is het einde van een leven, niet van een relatie,’ zei hij vaak en graag. Ik voel me gezegend omdat deze relatie nog steeds voortduurt en wil het verhaal ervan graag met jullie delen, ook zoveel jaar later nog.

Mitch Albom

Detroit, Michigan, USA
oktober 2013

DE STUDIE

De laatste colleges in het leven van mijn oude professor vonden eenmaal per week in zijn huis plaats, bij een raam in de studeerkamer waar hij kon zien hoe een kleine Chinese roos zijn roze blaadjes liet vallen. De colleges werden op dinsdag gehouden. Ze begonnen na het ontbijt. De stof was: de zin van het leven. Er werd gedoceerd vanuit praktische ervaring.

Er werden geen cijfers gegeven, maar iedere week waren er mondelinge tentamens. Dan werd van je verwacht dat je vragen beantwoordde en zelf vragen stelde. Ook moest je soms lichamelijke taken verrichten, zoals het hoofd van de leraar naar een geriefelijk plekje op het kussen verleggen of zijn bril op zijn neus zetten. Als je hem een zoen gaf voor je wegging, kreeg je extra punten.

Er waren geen boeken nodig; toch werden er vele onderwerpen behandeld, waaronder de liefde, werk, de gemeenschap, familie, ouder worden, vergiffenis en ten slotte de dood. De laatste les was kort, een paar woorden maar.

In plaats van de diploma-uitreiking vond er een uitvaart plaats.

Hoewel er geen eindexamen werd afgenomen, werd van je verwacht dat je een lange verhandeling schreef over wat je geleerd had. Die verhandeling bied ik hier aan.

De laatste colleges in het leven van mijn oude professor werden maar door één student bijgewoond.

Ik was die student.

Het is aan het eind van de lente in 1979, een warme, broeierige zaterdagmiddag. We zitten met z'n honderden naast elkaar, op rijen houten klapstoelen op het gazon van het hoofdgebouw. We hebben blauwe nylon toga's aan. We luisteren ongeduldig naar lange toespraken. Als de plechtigheid voorbij is, gooien we onze baretten in de lucht, en dan zijn we officieel afgestudeerd, de vierdejaarsstudenten van de Brandeis University in de stad Waltham, in Massachusetts. Voor velen van ons is zojuist het doek over onze jeugd gevallen.

Naderhand ontdek ik Morrie Schwartz, mijn favoriete professor, en ik stel hem aan mijn ouders voor. Het is een kleine man die met kleine pasjes loopt, alsof hij elk moment door een sterke bries omhoog kan worden gezwiept. In zijn ceremoniële toga ziet hij eruit als een kruising van een bijbelse profeet en een kerstka-bouter. Hij heeft sprankelende blauwgroene ogen, dun wordend zilverkleurig haar dat op zijn voorhoofd valt, grote oren, een driehoekige neus en grijzende wenkbrauwen die in bosjes uitsteken. Hoewel hij een scheef gebit heeft en zijn ondertanden naar binnen staan – alsof iemand er ooit een klap op heeft gegeven – glimlacht hij alsof je hem zojuist de eerste mop ter wereld hebt verteld.

Hij vertelt aan mijn ouders dat ik ieder college heb gevolgd dat hij heeft gegeven. Hij zegt tegen hen: 'U hebt een bijzondere zoon.' Ik staar verlegen naar mijn voeten. Voor we weggaan, geef ik mijn professor een cadeautje, een geelbruine aktetas met zijn initialen

voorop. Die heb ik de vorige dag in een winkelcentrum gekocht. Ik wilde hem niet vergeten. Misschien wilde ik dat hij mij niet zou vergeten.

‘Mitch, je bent een van de goeien,’ zegt hij, terwijl hij de tas bewondert. Dan omhelst hij me. Ik voel zijn magere armen om mijn rug. Ik ben langer dan hij en als hij me vasthoudt, voel ik me vreemd, ouder, alsof ik de vader ben en hij het kind.

Hij vraagt of ik contact met hem zal houden, en zonder te aarzelen zeg ik: ‘Natuurlijk.’

Als hij een stap achteruit doet, zie ik dat hij huilt.

DE SYLLABUS

Zijn doodvonnis kwam in de zomer van 1994. Achteraf gezien wist Morrie al lang van tevoren dat er iets ergs ging gebeuren. Hij wist het op de dag dat hij met dansen stopte.

Hij had altijd graag gedanst, mijn oude professor. Het maakte niet uit op wat voor muziek. Rock-'n-roll, big band, de blues. Hij hield er allemaal van. Hij deed zijn ogen dicht en begon zich, met een gelukzalige glimlach op zijn gezicht, naar zijn eigen gevoel voor ritme te bewegen. Het was niet altijd fraai. Maar ach, hij maakte zich geen zorgen over een partner. Morrie danste alleen.

Hij ging iedere woensdagavond naar zijn kerk op Harvard Square voor iets dat 'vrij dansen' heette. Er waren flikkerlichten en dreunende luidsprekers, en Morrie kuierde naar binnen in de menigte van overwegend studenten, gekleed in een wit T-shirt en zwarte trainingsbroek, met een handdoek om zijn hals, en wat voor muziek er ook speelde, dat was de muziek waarop hij danste. Hij swingde op Jimmy Hendrix. Hij draaide en zwierde, zwaaide met zijn armen als een dirigent die amfetaminen slikt, tot het zweet van zijn rug droop. Niemand daar wist dat hij een prominente doctor in de sociologie was, met jarenlange ervaring als universiteitsdocent en verscheidene gerenommeerde boeken. Ze dachten gewoon dat hij een of andere ouwe dwaas was.

Een keer nam hij een tangobandje mee en hij wist ze zover te krijgen dat ze het door de luidsprekers lieten horen. Daarna eis-

te hij de dansvloer op en schoot heen en weer als een of andere vurige Latijnse minnaar. Toen hij klaar was, klapte iedereen. Dat ogenblik had voor hem eeuwig mogen duren.

Maar toen kwam er een eind aan het dansen.

Na zijn zestigste kreeg hij astma. Hij werd amechtig. Op een dag wandelde hij langs de Charles-rivier, waar een koude windvlaag hem plotseling de adem afsneed. Hij werd in allerijl naar het ziekenhuis gebracht en met adrenaline ingespoten.

Een paar jaar later begon hij moeite met lopen te krijgen. Op een verjaarsfeestje voor een vriend struikelde hij zonder aanwijsbare reden. Op een andere avond viel hij van de trap van een theater en maakte een groepje mensen aan het schrikken.

‘Geef hem de ruimte!’ riep iemand.

Op dat moment was hij in de zeventig, dus fluisterden ze: ‘t Is de oude dag’, en hielpen hem overeind. Maar Morrie, die altijd een beter begrip van zijn eigen lichaam had dan de rest van ons, wist dat er iets anders aan de hand was. Dit was meer dan de oude dag. Hij was de hele tijd moe. Hij sliep slecht. Hij droomde dat hij doodging.

Hij begon dokters te bezoeken. Een heleboel dokters. Ze onderzochten zijn bloed. Ze onderzochten zijn urine. Ze staken een endoscoop in zijn achterste en bekeken zijn ingewanden. Toen ze niets konden vinden, raadde een van de doktoren ten slotte een spierbiopsie aan en haalde een klein stukje uit Morries kuit. De uitslag van het laboratorium wees op een neurologisch probleem, en Morrie werd opgeroepen voor weer een nieuwe reeks onderzoeken. Tijdens een van deze onderzoeken zat hij op een speciale stoel, terwijl ze hem elektrische schokken toedienden – een soort elektrische stoel dus – en zijn neurologische reacties bestudeerden.

‘We zullen dit nader moeten onderzoeken,’ zeiden de doktoren toen ze de uitslag bekeken.

‘Waarom?’ vroeg Morrie. ‘Wat heb ik?’

‘Dat weten we niet precies. Uw reflexen zijn traag.’

Zijn reflexen waren traag? Wat betekende dat?

Ten slotte gingen Morrie en zijn vrouw, Charlotte, op een warme, benauwde dag in augustus 1994 naar de neuroloog, en deze verzocht hun te gaan zitten voor hij het slechte nieuws vertelde: Morrie had amyotrofische lateraalsclerose (ALS), de ziekte van Lou Gehrig, een meedogenloze, nietsontziende aandoening van het zenuwstelsel.

Er bestond geen geneeswijze voor.

‘Hoe ben ik eraan gekomen?’ vroeg Morrie.

Dat wist niemand.

‘Is het hopeloos?’

‘Ja.’

‘Dus ik ga dood?’

‘Ja, u gaat dood,’ zei de dokter. ‘Het spijt me heel erg.’

Hij bleef bijna twee uur bij Morrie en Charlotte zitten, en beantwoordde geduldig hun vragen. Toen ze weggingen, gaf de dokter hun wat informatie over ALS, kleine folders, alsof ze een bankrekening openden. Buiten scheen de zon en vervolgden de mensen hun normale bezigheden. Een vrouw kwam aanrennen om geld in de parkeermeter te stoppen. Een andere vrouw droeg boodschappen. Er gingen duizenden gedachten door Charlottes hoofd: *Hoeveel tijd hebben we nog? Hoe moeten we het redden? Hoe moeten we de rekeningen betalen?*

Mijn oude professor, ondertussen, was verbluft door de gewone gang van zaken om hem heen. *Moest de wereld niet stilstaan? Weten ze dan niet wat me is overkomen?*

Maar de wereld stond niet stil, die reageerde helemaal niet, en toen Morrie zwak aan het autoportier trok, voelde hij zich alsof hij in een diep gat viel.

Wat nu? dacht hij.

Terwijl mijn oude professor naar antwoorden zocht, nam de ziekte bezit van zijn lichaam, dag na dag, week na week. Hij reed op een ochtend de auto de garage uit en kon nauwelijks op de rem trappen. Dat was het eind van zijn autorijden.

Hij struikelde voortdurend, dus kocht hij een wandelstok.

Dat was het eind van zijn lopen zonder steun.

Hij ging voor zijn vaste zwemuurtje naar de YMCA, maar merkte dat hij zich niet meer kon uitkleden. Dus nam hij zijn eerste thuisverzorger in dienst, een theologiestudent die Tony heette. Deze hem hielp in en uit het zwembad en in en uit zijn zwembroek te stappen. In de kleedkamer deden de andere zwemmers alsof ze niet naar hem staarden. Ze staarden toch. Dat was het eind van zijn privacy.

In de herfst van 1994 ging Morrie naar de heuvelachtige campus van Brandeis om zijn laatste reeks colleges te geven. Dit had hij natuurlijk kunnen nalaten. De universiteit zou er begrip voor hebben gehad. Waarom lijden ten overstaan van zoveel mensen? Blijf toch thuis. Regel je zaken. Maar opgeven was niet iets dat in Morrie opkwam.

In plaats daarvan strompelde hij de collegezaal in, die meer dan dertig jaar zijn thuis was geweest. Door de stok duurde het een tijdje voor hij bij zijn stoel was. Eindelijk ging hij zitten, liet zijn bril van zijn neus vallen en keek naar de jonge gezichten die hem zwijgend aanstaarden.

‘Vrienden, ik neem aan dat jullie hier allemaal zijn voor de colleges sociale psychologie. Ik doceer dit onderwerp al twintig jaar, maar dit is de eerste keer dat ik kan zeggen dat er voor jullie een risico aan verbonden is, omdat ik een ongeneeslijke ziekte heb. Ik leef misschien niet lang genoeg om het semester af te maken.

Als je vindt dat dit een probleem is, heb ik er begrip voor als jullie je terugtrekken.’

Hij glimlachte.

En dat was het eind van zijn geheim.

ALS is als een brandende kaars: je zenuwen smelten en je lichaam wordt een hoopje was. Het begint vaak in de benen en werkt zich dan omhoog. Je verliest de macht over je dijspieren, zodat je je niet staande kunt houden. Je verliest de macht over de spieren in je bovenlijf, zodat je niet rechtop kunt zitten. Uit-

eindelijk, als je tenminste nog leeft, haal je adem door een slangetje in je keel, terwijl je geest, volkomen helder, gevangen zit in een slap omhulsel, dat misschien nog kan knipogen of met zijn tong klakken, als iets uit een sciencefictionfilm, de mens machteloos in zijn eigen lichaam. Dit alles neemt niet meer dan vijf jaar in beslag vanaf de dag dat je de ziekte krijgt.

Morries dokters vermoedden dat hij nog twee jaar te leven had.

Morrie wist dat het minder was.

Maar mijn oude professor had een gewichtig besluit genomen, een besluit dat zich begon te vormen op de dag dat hij met het zwaard van Damocles boven zijn hoofd uit de spreekkamer van de dokter kwam. *Zal ik wegwijnen en ophouden te bestaan, of maak ik het beste van de tijd die me nog rest?* had hij zich afgevraagd.

Hij zou niet wegwijnen. Hij zou zich er niet voor schamen dat hij stervende was.

In plaats daarvan zou hij van de dood zijn laatste studieproject maken, het middelpunt van zijn leven. Aangezien iedereen doodging, zou hij van groot belang kunnen zijn, nietwaar? Hij zou research kunnen zijn, een menselijk leerboek. *Bestudeer me terwijl ik langzaam en geduldig aftakel. Volg nauwlettend wat er met me gebeurt. Leer met mij.*

Morrie zou die laatste brug tussen leven en dood oversteken en zijn tocht beschrijven.

Het najaarssemester ging vlug voorbij. De pillen werden talrijker. Therapie werd een vaste routine. Verpleegsters kwamen naar Morries huis om zijn zwakker wordende benen te behandelen, ze heen en weer te buigen alsof ze water uit een put pompten. Masseurs kwamen eenmaal per week langs om te proberen de constante, hevige stramheid die hij voelde te verminderen. Hij sprak af met meditatieleraren, sloot zijn ogen en beperkte zijn gedachten tot zijn wereld niet meer was dan een enkele ademtocht, in en uit, in en uit.